

RECENZJA ROZPRAWY DOKTORSKIEJ

mgr Katarzyny Lemek

pt.

Katechizacja w (archi)diecezji szczecińsko-kamieńskiej w czterdziestoleciu jej istnienia.

Studium historyczno-teologiczne,

Szczecin 2016, ss. 280.

1. Wprowadzenie

Najważniejsze wydarzenie eklesjalne XX wieku, jakim niewątpliwie był Drugi Sobór Watykański miało za *leitmotiv* swych obrad pytanie: *Ecclesia, quid dicis de te ipsa? – Kościele, co mówisz sam o sobie?* Ten motyw przewodni Vaticanum II można odnieść do pracy doktorskiej pani mgr Katarzyny Lemek. Doktorantka podjęła w niej trud dania odpowiedzi na pytanie: Kościele diecezji szczecińsko-kamieńskiej jak wygląda dzieło katechizacji w okresie 40 lat Twego istnienia? Rozprawa taka, zatytułowana: *Katechizacja w (archi)diecezji szczecińsko-kamieńskiej w czterdziestoleciu jej istnienia. Studium historyczno-teologiczne*, powstała na seminarium z katechetyki na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Szczecińskiego, pod kierunkiem znanego i cenionego katechetyka ks. prof. zw. dr. hab. Andrzeja Offmańskiego oraz ks. dr. Krzysztofa Kantowskiego, jako promotora pomocniczego. Zadaniem recenzenta pozostaje zatem zaprezentowanie owoców lektury tego naukowego dokonania.

2. Opis rozprawy

Recenzowana rozprawa liczy 280 stron wydruku komputerowego. Składa się ona z pięciu rozdziałów, wstępu i zakończenia, wykazu skrótów, spisu tabel i bibliografii.

We wstępie Doktorantka zarysowuje podejmowaną w pracy problematykę badawczą, uzasadnia podjęty temat, wyjaśnia terminy, omawia źródła, podaje metody badawcze i strukturę swej rozprawy.

Po tych założeniach w rozdziale pierwszym Autorka ukazuje uwarunkowania społeczno-kulturowe powstania diecezji szczecińsko-kamieńskiej. Katarzyna Lemek kreśli w swej pracy dzieje Kościoła na Pomorzu Zachodnim, od czasu przyjęcia chrześcijaństwa i bliskich związków tych ziem z pierwszymi Piastami, przez czasy

reformacji, aż do ogłoszenia przez papieża Pawła VI 28 czerwca 1972 roku bullą *Episcoporum Poloniae Coetus* stałej organizacji kościelnej, w wyniku której powstała m.in. diecezja szczecińsko-kamieńska. Rozdział pierwszy recenzowanej dysertacji tworzy swoisty *back-ground*, rodzaj fundamentu, na którym opiera się konstrukcja dalszej części pracy.

W rozdziale drugim przedstawiona została katecheza parafialna do czasów transformacji w 1989 roku. Autorka zaprezentowała nauczanie religii w punktach katechetycznych, trudności w organizowaniu katechezy parafialnej i starania Kościoła o jej zdyNAMIZOWANIE.

W kolejnym rozdziale uwaga badawcza Doktorantki skupiona została na powrocie nauczania religii do polskiej szkoły i konsekwencjom, jakie on przyniósł. Zwrócona została uwaga na blaski i cienie obecności nauczania religii w szkole, na kwestie podstawy programowej i programów nauczania oraz materiałów katechetycznych wykorzystywanych w edukacji religijnej.

Rozdziały czwarty i piąty ukazują wkład osób odpowiedzialnych za dzieło katechizacji w (archi)diecezji szczecińsko-kamieńskiej. W ślad za dokumentami katechetycznymi, które ukazują biskupów jako pierwszych katechetów w diecezjach powierzonych ich pasterskiej pieczy, Doktorantka poświęca rozdział czwarty przedstawieniu dokonań na tym polu kolejnych pasterzy diecezji szczecińsko-kamieńskiej: Jerzego Stroby, Kazimierza Majdańskiego, Mariana Przykuckiego, Zygmunta Kamińskiego i Andrzeja Dziegi. Natomiast w końcowym, piątym rozdziale Autorka przybliży prace Wydziału Wychowania Katolickiego, formację katechetów prowadzoną przez Diecezjalne Studium Katechetyczne, Archidiecezjalne Kolegium Teologiczne, a w końcu przez Wydział Teologiczny Uniwersytetu Szczecińskiego, który uroczystie zainaugurował swą działalność 1 marca 2004 roku. W rozdziale piątym Doktorantka ukazuje także prowadzoną w diecezji formację permanentną katechetów na którą składają się Szczecińskie Dni Katechetyczne, spotkania formacyjne i rekolekcje oraz różne formy doskonalenia kwalifikacji zawodowych.

W zakończeniu rozprawy Doktorantka przedstawiła podsumowujące wnioski nad działaniami katechetycznymi w (archi)diecezji szczecińsko-kamieńskiej w ciągu 40 lat od chwili jej erygowania, przydatność rozważanej problematyki dla dalszych prac nad tym dziełem w Kościele nad Odrą i Bałtykiem oraz obszary dalszych badań nad katechizacją.

3. Ocena metodologiczno-merytoryczna i formalna rozprawy

Praca doktorska pani Katarzyny Lemek posiada logiczny układ kompozycyjny i tworzy spójną całość. W pięciu rozdziałach tworzących rozprawę Autorka przedstawia tytułowy problem: dokonuje wieloaspektowego i całościowego opisu katechizacji w (archi)diecezji szczecińsko-kamieńskiej w ciągu 40 lat od chwili jej erygowania.

Swą odpowiedź na istotne dla rozprawy kwestie badawcze Doktorantka oparła na bogatych materiałach źródłowych, którymi są dokumenty Kościoła, akta normatywne wydane przez władzę państwową, materiały archiwalne, czasopisma diecezjalne i materiały katechetyczne oraz sprawozdania. Na szczególną uwagę zasługują materiały archiwalne, do których dotarła Autorka pracy. Podjęta przez nią eksploracja objęła nie tylko Archiwum Kurii Szczecińsko-Kamieńskiej, gdzie zapoznała się ze sprawozdaniami katechetycznymi składanymi przez biskupów w Watykanie w ramach wizyt *ad limina apostolorum*, z dokumentami Wydziału Wychowania Katolickiego oraz biuletynami katechetycznymi. Doktorantka przeprowadziła także kwerendę w Archiwum Państwowym w Szczecinie, gdzie zapoznała się z dokumentami Wydziału ds. Wyznań i Kuratorium Okręgu Szkolnego oraz w Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Szczecinie, gdzie przestudiowała materiały operacyjne rozpracowywania Kościoła, pozostałe po działalności Samodzielnej Sekcji Wydziału IV szczecińskiej Służby Bezpieczeństwa. Cennym źródłem pozwalającym lepiej zrozumieć przemiany zachodzące w katechizacji w diecezji szczecińsko - kamieńskiej są zgromadzone przez Doktorantkę dokumenty państwowe regulujące sytuację prawną nauczania religii w Polsce w ciągu 40 lat. W efekcie tego dokonanie naukowe pani Katarzyny Lemek jest nie tylko opracowaniem obszernym i wyczerpującym, ale również świetnie udokumentowanym. Samo zestawienie źródeł i literatury liczy 34 strony. Doktorantka uwzględnia także najnowsze pozycje, a wymienione w bibliografii prace faktycznie obecne są w wywodach podjętych w opracowaniu. Zastrzeżenia budzi jedynie dziwne uporządkowanie tych dokumentów. Często nie jest to ani porządek alfabetyczny, ani chronologiczny. W wykazie dokumentów diecezji szczecińsko-kamieńskiej, na stronach 249-254, po różnych rozporządzeniach kolejnych biskupów diecezjalnych zamieszczone są najrozmaitsze teksty: list Jana Pawła II, dekret prymasa A. Hlonda, dokumenty Sekretariatu Stanu Stolicy Apostolskiej, Kongregacji Wychowania Katolickiego i Nuncjatury Apostolskiej, dekrety Komisji Wychowania Katolickiego KEP, rozporządzenia diecezjalnego Wydziału Wychowania Katolickiego, schematyzmy, a nawet uchwała Senatu Uniwersytetu Szczecińskiego. Jest to

typowy miszmasz i trudno zrozumieć według jakiego klucza wykaz ten został uporządkowany. Podobną mieszaninę spotyka się w dziale: *Dokumenty państwowe* (strony 255-257).

Praca doktorska – jak zaznacza Autorka w podtytule – jest studium historyczno-teologicznym. Pragnąc temu sprostać pani Katarzyna Lemek łączy wątek *par excellence* teologiczny, gdyż analizuje nauczanie Kościoła Powszechnego po Soborze Watykańskim II i Kościoła w Polsce na temat katechizacji, z wątkiem historycznym, gdyż ukazuje nie tylko realia życia (archi)diecezji szczecińsko-kamieńskiej dawniej i dziś, ale także sytuację w polskiej oświacie oraz różne problemy, z którymi musiało się zmierzyć nasze społeczeństwo przeżywające trudny okres transformacji ustrojowej, w tym także reformy systemu edukacji.

Nie dziwi więc fakt wszechobecności wymiaru historycznego. Zresztą cała praca rozpięta jest wokół osi chronologicznej. Po nakreśleniu w pierwszym rozdziale dziejów chrześcijaństwa na tej ziemi Autorka stara się wnikliwie ukazać rozwój katechezy w ciągu 40 ostatnich lat, przybliżyć wysiłek osób odpowiedzialnych za katechezę, tak świeckich jak i duchownych złączonych wspólną troską, aby „słowo Pańskie rozszerzało się i rosnęło” (Dz 12, 24). Rzeczą niezwykle cenną jest podjęty przez Doktorantkę trud ocalenia od zapomnienia ogromnego wkładu pracy całego ludu Bożego nad Odrą i Bałtykiem, by w niesprzyjających warunkach mogła się odbywać katechizacja. Szczególnie wartościowe jest podkreślenie przez Doktorantkę starań nie tylko księży czy sióstr zakonnych, ale też katechetów świeckich oraz rodziców, którzy z ogromnym poświęceniem, nierzadko narażając się na szykany wrogich Kościołowi władz komunistycznych użyczały swoich domów jako punktów katechetycznych, by w nich mogła być przeprowadzana katechizacja po usunięciu jej ze szkół.

Jednakże i na ten problem należy spojrzeć *cum grano salis*, jak powiedziała by Pliniusz Starszy, a więc z pewną dozą krytyki. Wydarzenia polityczne roku 1989 w Polsce, przede wszystkim częściowo demokratyczne wybory, nie zmieniły nic w sytuacji nauczania religii. Diametralna zmiana nastąpiła dopiero z chwilą powrotu religii do szkół co nastąpiło w roku szkolnym 1990/1991. Tym samym tytuł rozdziału drugiego, zamiast: *Katecheza parafialna do czasów transformacji w 1989 roku*, winien brzmieć: *Katecheza parafialna do czasów powrotu religii do szkół*.

Co więcej, rozdział ten chcąc pozostać w zgodzie z tytułem pracy: *Katechizacja w (archi)diecezji szczecińsko-kamieńskiej w czterdziestoleciu jej istnienia* nie powinien się

zajmować nauczaniem religii w polskich szkołach od 1945 roku, czemu poświęcona jest przynajmniej połowa rozdziału, ale ukazać to nauczanie od roku 1972. W przeciwnym razie wykracza się poza ramy czasowe wskazane w tytule rozprawy.

Z wymiarem historycznym w rozprawie łączy się ściśle wymiar teologiczny. Pochylając się nad zgromadzonymi źródłami historycznymi Doktorantka nie zapomina o nim. Stara się bowiem zbadać, czy w (archi)diecezji szczecińsko-kamieńskiej były realizowane założenia odnowy katechetycznej w omawianym okresie. Podejmuje próbę dania odpowiedzi na szereg pytań szczegółowych: Jaki wpływ na kształt katechezy miał rozwój koncepcji katechetycznych? Jak w ciągu 40 lat zmieniały się formy i metody pracy katechetycznej? Jaki wpływ na sposób realizacji katechezy miały zmieniające się warunki społeczno-kulturowe?

Także na wymiar teologiczny dokonania naukowego pani Katarzyny Lemek warto spojrzeć *sine ira et studio*, czyli bezstronnie i obiektywnie. Wpływ Vaticanum II i przemiany posoborowe w katechizacji dokonywały się nie tylko w diecezji nad Odrą i Bałtykiem, ale w całym Kościele Powszechnym. Rodzi to pytanie recenzenta, czy temu zagadnieniu nie powinien być poświęcony osobny rozdział np. drugi. Ukazałby on wielki wysiłek katechetyczny Kościoła po Soborze Watykańskim II i doniosłość *Directorium catechisticum generale*, z 11 kwietnia 1971 roku, wydanego przez rzymską Kongregację ds. Duchowieństwa. Jak wiadomo, rangę tego opracowania podnosi fakt, iż jest to pierwszy w dziejach Kościoła Powszechnego odrębny dokument poświęcony posłudze katechetycznej. Powstał on w oparciu o nauczanie Soboru Watykańskiego II. *Directorium catechisticum generale* stało się dla Kościołów lokalnych drogowskazem odnowy katechezy, będąc punktem odniesienia zarówno dla treści, jak i dla pedagogii oraz stosowanych metod, jak to ujmuje jej następca, czyli *Dyrektorium ogólne o katechizacji* z 1997 roku. Zalecany przez recenzenta rozdział przybliżyłby także przesłanie takich dokumentów Magisterium Kościoła na temat ewangelizacji i katechizacji jak: adhortacja apostolska Pawła VI *Evangelii nuntiandi* z 1975 roku, adhortacja apostolska Jana Pawła II *Catechesi tradendae* z 1979 roku i encyklika Jana Pawła II *Redemptoris missio* z 1990 roku, a przede wszystkim opublikowany w 1992 roku *Katechizm Kościoła Katolickiego*, który podaje w obszernej formie to, czego należy nauczać.

Tymczasem praca doktorska pani Katarzyny Lemek wplata te wątki dotyczące Kościoła Powszechnego w szczegółowe dzieje katechezy w (archi)diecezji szczecińsko-kamieńskiej. Np. na s. 87, po bardzo precyzyjnym przedstawieniu dynamicznego rozwoju

katechizacji diecezjalnej z wykresami liczby osób objętych katechizacją w latach 1973-1990 Autorka odchodzi nagle od tematu by na kolejnych stronach przedstawić inspiracje soborowe Kościoła i programowanie katechizacji po Synodzie Biskupów w 1977 roku, po czym na s. 93 tego samego rozdziału znowu wraca do problemów polskich i omawia program ramowy katechizacji z 1971 roku i jego realizację w interesującej ją diecezji. Takie wplatanie wątków ogólnych w szczegółowe stwarza wrażenie odchodzenia od tematu, zakłóca podjęty dyskurs, rodzi dysonans, stwarza wrażenie „ciała obcego” w szczegółowo omawianych problemach (archi)diecezji szczecińsko-kamieńskiej. Podobne wrażenie odnosi się w rozdziale trzecim, punkt 3.2.3 (s. 130-134). Rozdział ten poświęcony jest powrotowi religii do szkół i jego konsekwencjach, tymczasem wspomniany punkt omawia katechezę w świetle dokumentów Kościoła Powszechnego wydanych po 1992 roku.

W trakcie poczynionych badań Doktorantka doszła do wielu trafnych wniosków i konkluzji. Odpowiadając na pytanie *Ecclesia, quid dicis de te ipsa?* pani mgr Katarzyna Lemek podkreśla, iż dzieło katechizacji w okresie 40 lat istnienia diecezji szczecińsko-kamieńskiej nie tylko powiększyło się ilościowo, ale co ważniejsze także jakościowo. Na s. 230 Autorka stwierdza, że w 1973 r., a więc w początkach istnienia diecezji, żadna osoba świecka pracująca w katechizacji nie posiadała wyższego wykształcenia. Po 40 latach istnienia diecezji wszyscy zaangażowani w tę pracę ukończyli studia wyższe. Doktorantka zwraca uwagę na systematyczną zachętę ze strony władz diecezji i osób odpowiedzialnych za katechizację do nieustannego podnoszenia przez katechetów swoich kwalifikacji przez kontynuowanie studiów magisterskich lub studiów podyplomowych, ponieważ jedynie posiadanie wysokich kwalifikacji gwarantuje pozostanie na stanowisku katechety i pozwala osiągnąć kolejne stopnie awansu zawodowego (s. 238).

Niezwykle trafne są także wnioski badawcze do których dochodzi Doktorantka w rozdziale piątym. Na s. 206 słusznie zauważa, że od czasu, „kiedy religia powróciła do polskich szkół, poszerzył się krąg jej odbiorców. Jednocześnie na lekcjach pojawiły się poza osobami wierzącymi – poszukujące, niewierzące, potrzebujące nie pogłębienia wiary, ale jej pierwszego głoszenia”. Stąd też rodzi się postulat prowadzenia katechezy ewangelizacyjnej.

Już te przytoczone przykłady unaoczniają, że pani mgr Katarzyna Lemek potrafi krytycznie spojrzeć na zjawiska zachodzące w coraz bardziej pluralistycznym

społeczeństwie polskim. Co więcej, Doktorantka potrafi wskazywać także rozwiązania, które mogłyby zaradzić zaistniałym problemom. Na s. 147 Doktorantka nie zadowala się tylko ogólnym stwierdzeniem, że „w diecezji szczecińsko-kamieńskiej udział wiernych w niedzielnej Eucharystii systematycznie spada”, ale zwraca przy tym uwagę na wzrost wskaźnika osób przystępujących do Komunii św. co świadczy, że osoby te chcą przeżywać Mszę świętą świadomie i głęboko. Cenne są także postulaty Autorki pracy o zintensyfikowanie systematycznej katechezy dorosłych w parafii oraz jej szczególnej formy jaką jest duszpasterstwo akademickie. Autorka rozprawy zauważa także niepokojące rozluźnienie więzi dzieci i młodzieży z parafią miejsca zamieszkania (m.in. na s. 243). Wiele cennych wniosków zawartych jest także w zakończeniu pracy. Naukowe poczynania polskich fakultetów teologicznych, mające bezpośrednie odniesienia do pracy duszpasterskiej i służące w niej pomocą zmiierzają do naprawy istniejącego stanu rzeczy. W takich kategoriach odbieram także dokonanie pani mgr Katarzyny Lemek, które po dopracowaniu wskazanych usterek winno ukazać się drukiem i służyć wielu czytelnikom, zwłaszcza tym, którzy podejmują trudne dzieło katechizacji.

4. Wniosek końcowy

Podkreślone wyżej pewne niedociągnięcia nie umniejszają wartości naukowej recenzowanej pracy. Dlatego też uważam, że pani mgr Katarzyna Lemek potwierdziła w swej rozprawie doktorskiej, iż wystarczająco opanowała warsztat pracy naukowej, że posiada odpowiednią wiedzę na podjęty temat, że wreszcie umie trafnie formułować praktyczne wnioski. Ta pionierska dla katechizacji w (archi)diecezji szczecińsko-kamieńskiej praca stanowi samodzielne i poważne osiągnięcie naukowe w pełni odpowiadające wymaganiom stawianym rozprawom doktorskim. Wnoszę zatem o jej przyjęcie przez Wysoką Radę Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Szczecińskiego i o dopuszczenie Doktorantki do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Ks. prof. dr hab. Tadeusz Panuś
kierownik Katedry Katechetyki
Wydziału Teologicznego UPJPII w Krakowie

Kraków, dnia 06. 06. 2016 roku.